

adapttest

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Disclaimer :

*Käesoleva ettekande sisu on esialgne ja võib muutuda.
Palume arvestada, et esitatud on esmased analüüsid
ja need on mõeldud aruteluks.*

Eesti rannikumere füüsikalise keskkonna kliimamuutused

Ilja Maljutenko, Katriin Käärrik,
Shakti Singh, Arne Männik,
Mariliis Kõuts, Jüri Elken,
Priidik Lagemaa,
Urmas Raudsepp,
Rivo Uiboupin

12. detsember 2024

Outline

Atmosfääri peenskaleerimine

Mere mudeli seadistus

Mere seisundi parameetrite muutused kolmes ajaaknas 1980s,
2040s, 2090s

**Muutused merekeskkonna muutujates:
temperatuur, soolsus, jää, veetase, hoovused**

Vastused regionaalsete rakendustele – Mariliis

METEO sisend

KIK-i projekt:

"Kõrglahutuslike atmosfääri väljade andmebaasi koostamine perioodi 1979-2100 kohta"

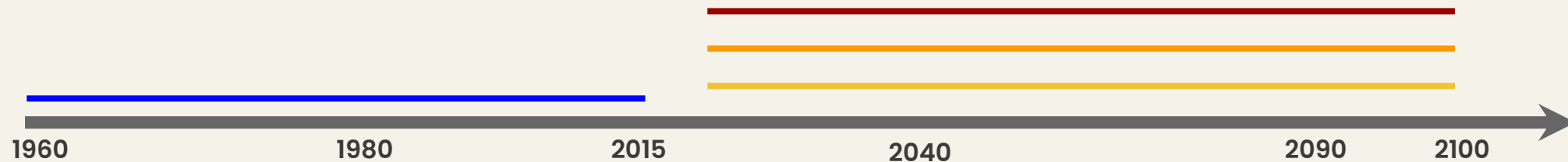
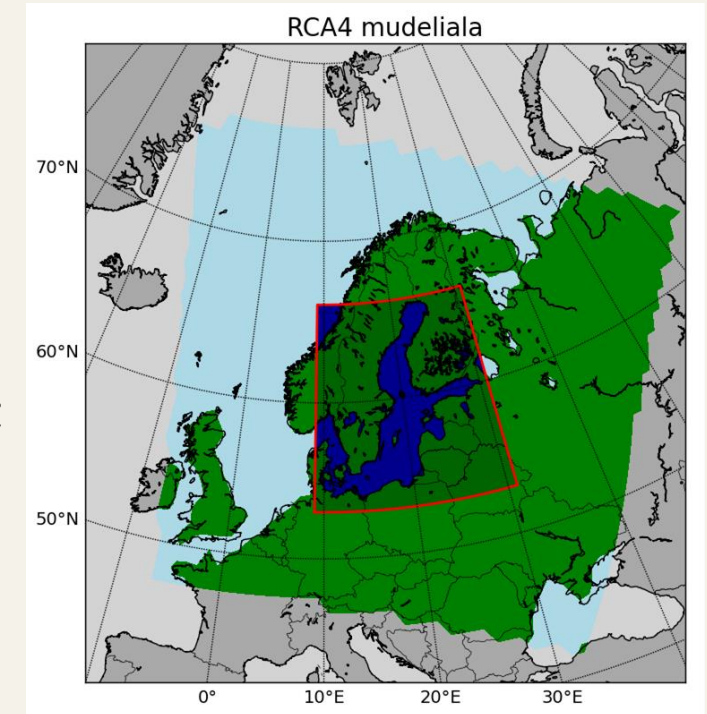
Peenskaleeriv mudel:

- RCA4 – SMHI Rosaby keskuse poolt arendatud regionaalne kliimamudel
- Horisontaalne lahutus 22km, 150x150 ⇒
- Vertikaalis 40 kihti
- Peenskaleeritakse norralaste globaalset kliimamudelit NorESM2-MM

Hist – globaal mudelit on peenskaleeritud aastatele **1960 – 2014**; eesmärgiks mudeli kvaliteedi ja iseärasuste väljaselgitamine

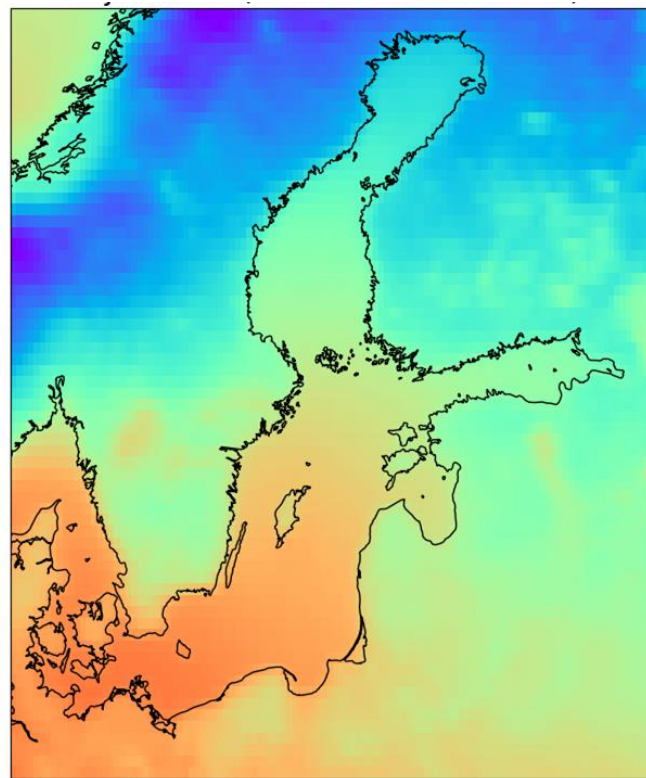
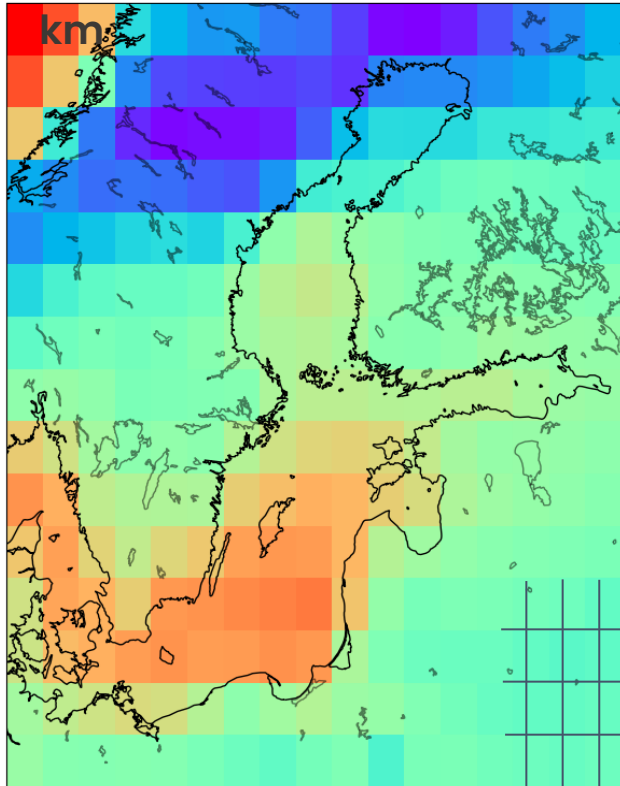
Peenskaleeritud on 3 stsenaariumit ajaaknaga **2015 – 2100**:

- SSP245 – “pool rehkendust” stsenaarium
- SSP370 – regionaalsete rivaliteetide stsenaarium
- SSP585 – halvima juhtumi stsenaarium

2m temperatuurid praegu ja tulevikus

Globaalse ja Regionaals (peenskaleeritud) mudeli resolutsioon
 NOR 100 km RCA 22

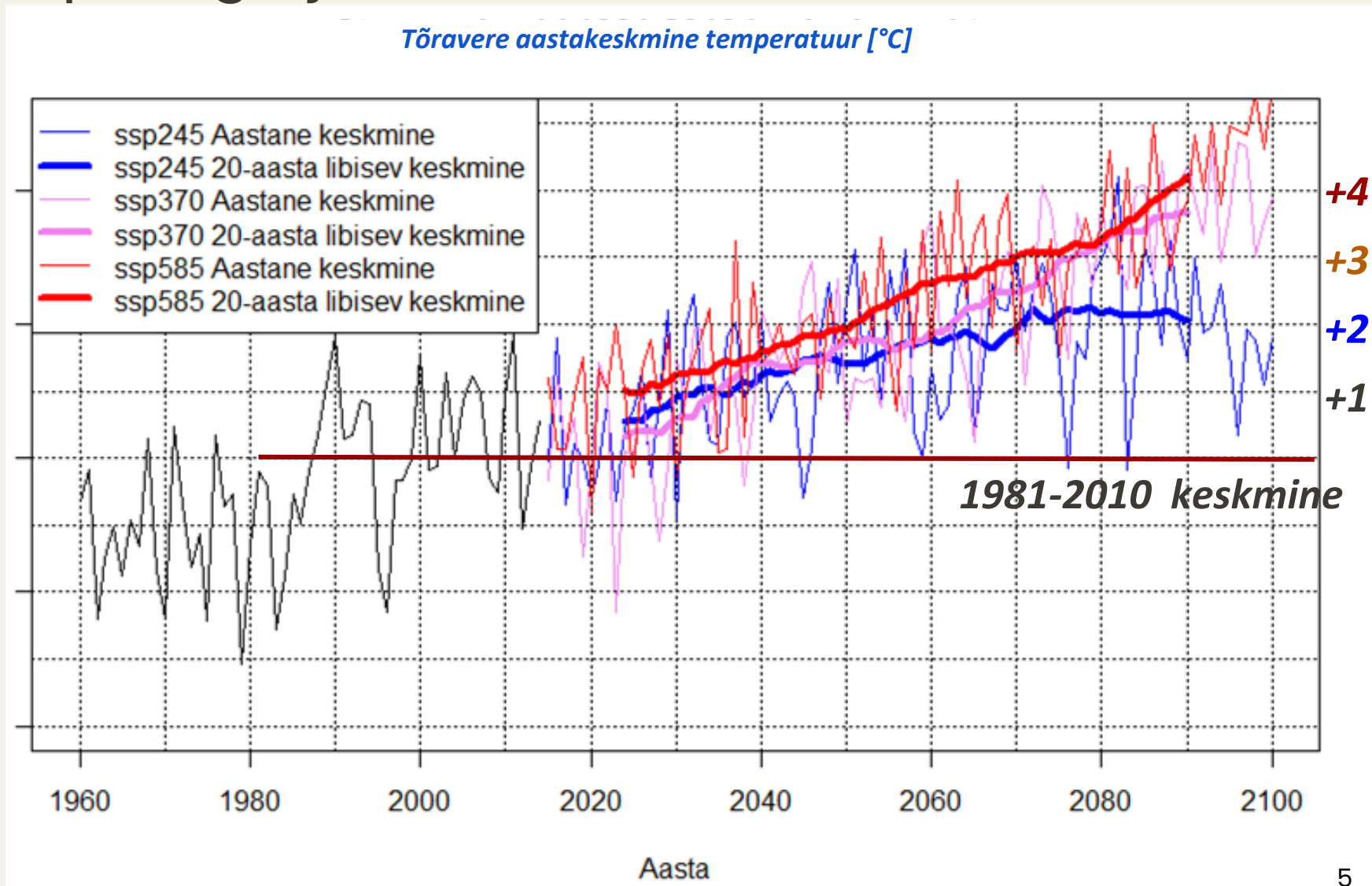
- Kõrgema lahutusega sisend regionaalsete efektide paremaks esituseks

Globaalne mudel (100 km)
 Peenskaleerimine (22 km)

- Merepinna kohal on muutused kontrastsemad

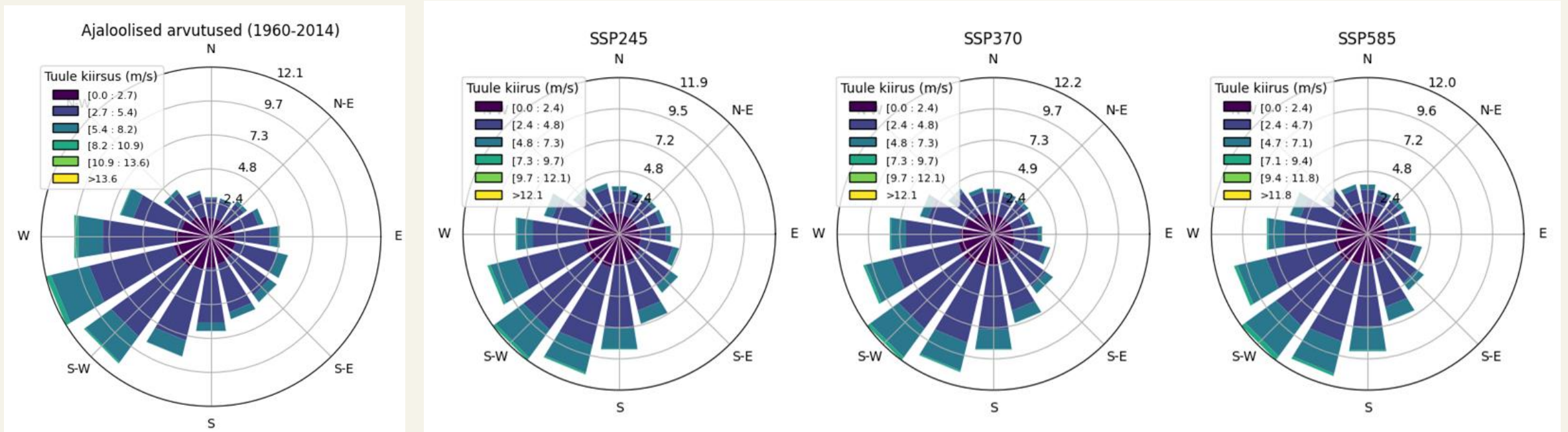
2m temperatuurid praegu ja tulevikus

- Erinevad kliima projektsioonid ennustavad meie piirkonnas +2 ... +5 °C
- Suur erinevus stsenaariumide vahel
- Suur aastatevaheline muutlikus, eriti leebemate stsenaariumite korral

Tuule muutused

- Valitsevates tuule suundades – drastilisi muutusi ei ole oodata
- Kõrgem tuulte lahusus (ruumiline) on vajalik rannikumere protsesside paremaks esituseks paremate tuuleväljade kaudu

Peenskaleeritud atmosfääri kliima andmeteenus

OpenDAP

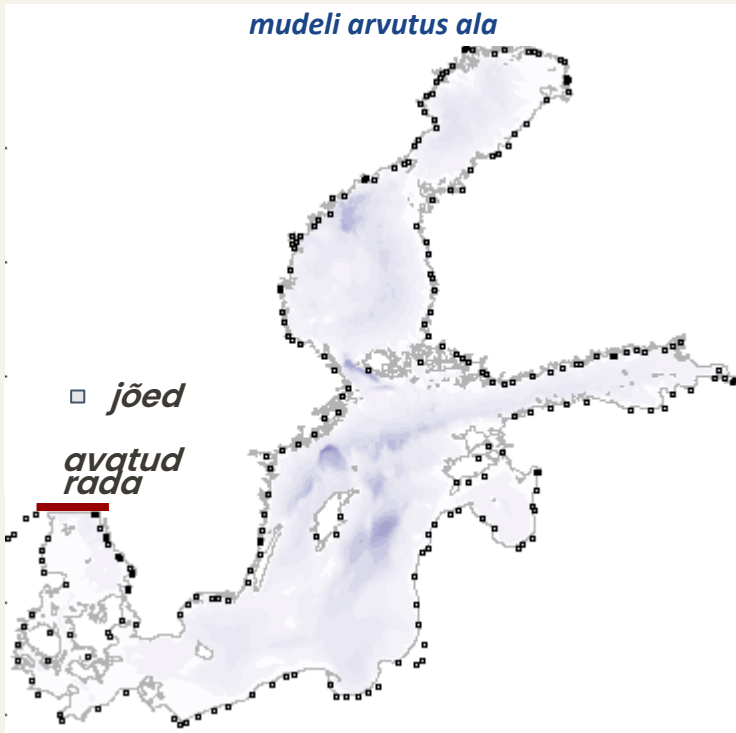
Contents of /BSEA-22/NorESM2-MM/ssp245/r1i1p1/RCA4/v1/1hr/

Name	Last Modified	Size	DAP4 Response Links	DAP2 Response Links	Dataset Viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2015.nc	2024-10-24T11:59:30GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2016.nc	2024-10-24T16:35:03GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2017.nc	2024-10-24T17:11:19GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2018.nc	2024-10-24T17:47:42GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2019.nc	2024-10-24T18:37:25GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2020.nc	2024-10-24T19:17:04GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2021.nc	2024-10-24T19:51:13GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2022.nc	2024-10-24T20:25:25GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2023.nc	2024-10-24T21:00:14GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2024.nc	2024-10-24T21:34:25GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2025.nc	2024-10-24T22:09:12GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2026.nc	2024-10-24T22:43:33GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2027.nc	2024-10-24T23:17:53GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2028.nc	2024-10-24T23:52:04GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2029.nc	2024-10-25T00:26:21GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2030.nc	2024-10-25T05:46:45GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2031.nc	2024-10-25T06:21:19GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2032.nc	2024-10-25T06:55:49GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2033.nc	2024-10-25T07:30:18GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2034.nc	2024-10-25T08:04:56GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2035.nc	2024-10-25T08:39:29GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2036.nc	2024-10-25T09:13:56GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2037.nc	2024-10-25T09:48:17GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2038.nc	2024-10-25T10:23:09GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2039.nc	2024-10-25T10:59:30GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2040.nc	2024-10-25T20:31:13GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2041.nc	2024-10-25T21:07:00GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2042.nc	2024-10-25T21:42:46GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2043.nc	2024-10-25T22:18:48GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2044.nc	2024-10-25T22:53:12GMT	160846796	dmc html html rdf	dds das info	viewers

- **OpenDAP** põhine allalaadimisteenus
- **NetCDF** formaadis failide jagamine
- valitud hulk enimkasutatud parameetreid
- teisendatud tavalistesse geograafilistesse koordinaatidesse

Tehakse avalikuks kaitstud ligipääsu alusel

Läänemere mudel

GETM 3D hüdrodünaamika mudel (2 km)
 Alg väljad: IOW REAN + vaatlused
 Meteo: RCA (Nor), 22
 km (KIK porj.)
 AvatudRajad.: AI (vaatlused)
 Jões: AI (E-HYPE)

Jões

$$vooluhulk(t, i) = a(i) * Q(t) * Qs(t_m, i)$$

$$Q(t) = F(prec, t2m) \text{ summaarne vooluhulk}$$

q - jõe (i) vooluhulk ajal (t) a - jõe kaal, Q - sum vooluhulk, Qs - sessonne vooluhulk

F : 1D CNN; atm. sisend: $prec$: sademed, $t2m$: 2m õhu temp.

Avatud rajad

$$veetase(t) = G(u10, v10, slp)$$

G : 1D CNN, atm. sisend: tuule kiiruse komponendid ja õhutõhk

Merekliima andmebaas

OPeNDAP

Contents of /BSEA-22/NorESM2-MM/ssp245/r1i1p1/RCA4/v1/1hr/

Name

clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2015.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2016.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2017.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2018.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2019.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2020.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2021.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2022.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2023.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2024.nc
clt_BSEA-22_NorESM2-MM_ssp245_r1i1p1_RCA4_v1_1hr_2025.nc

PHY

ur

kiirus

Temperatu

Soolsus
Veetase
Hoovuse

BIO

WAVE

Toitained
Klorofüll
Hapnik
Happesus
Secchi

...

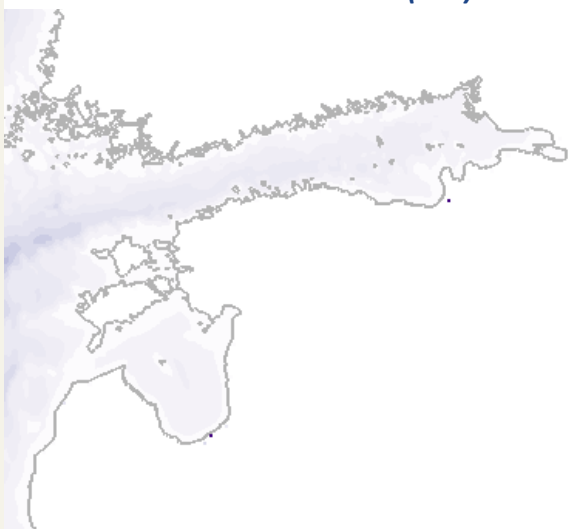
ICE

Laine kõrgus
Laine periood
Laine pikkus
Laine suund

Jää konsentratsioon
Jää paksus
Jää triiv

Tehakse avalikuks kaitstud ligipääsu alusel

kliima andmestiku ala (EST)

- **OpenDAP** põhine allalaadimisteenus
- **NetCDF** formaadis failide jagamine

→ ArcGIS, R, Matlab, Python, Jupyter NB,
API liidesed (edasised arendused)

Järgmised tulemused on esialgse analüüsi tulemused ning nende võimalikud näidisrakendused

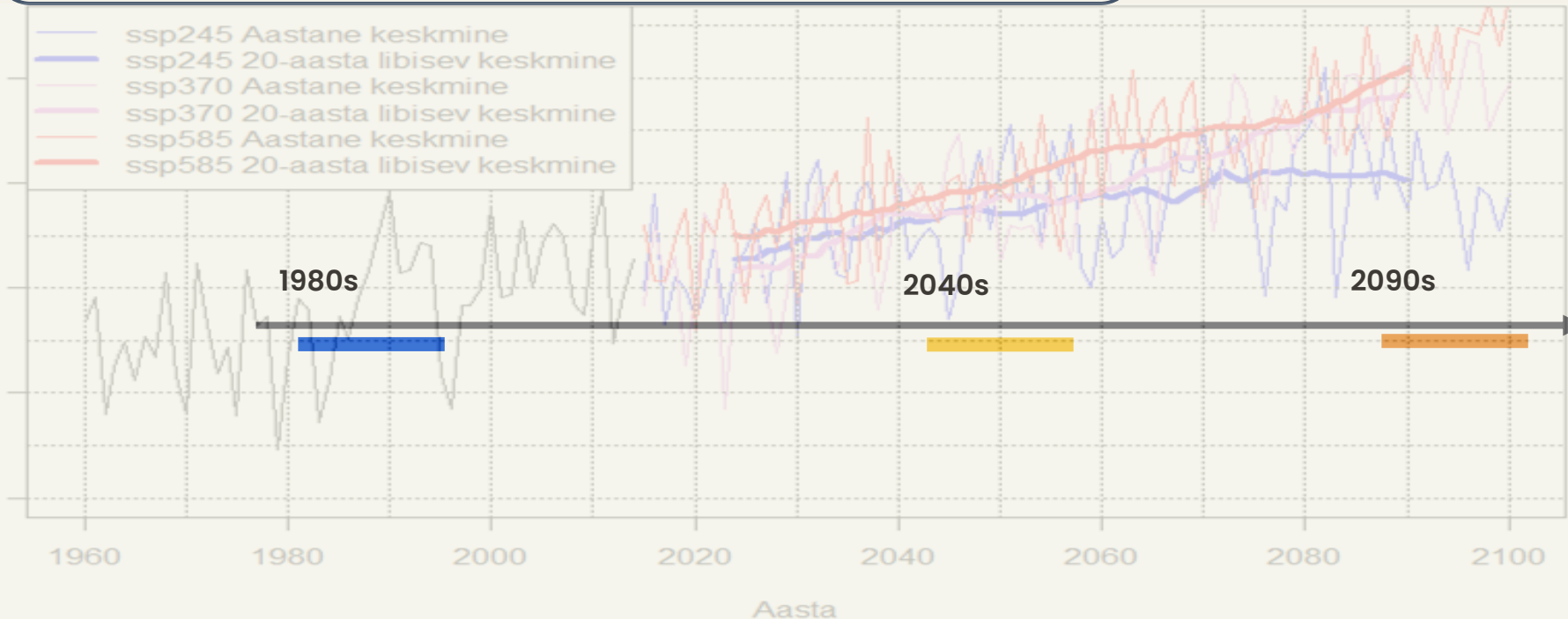
Kliimamuutused Kolmes ajaaknas

Stsenarium SSP245*

Shared Socioeconomic Pathway 2-4.5 rakendatakse meetmeid kliimamuutuste vältimiseks, kuid sellises tempos, mis ei ole piisavad, et vältida märkimisväärseid kliimamõjusid.

glob T: Pre-Industrial + 2.7... 3.0 °C

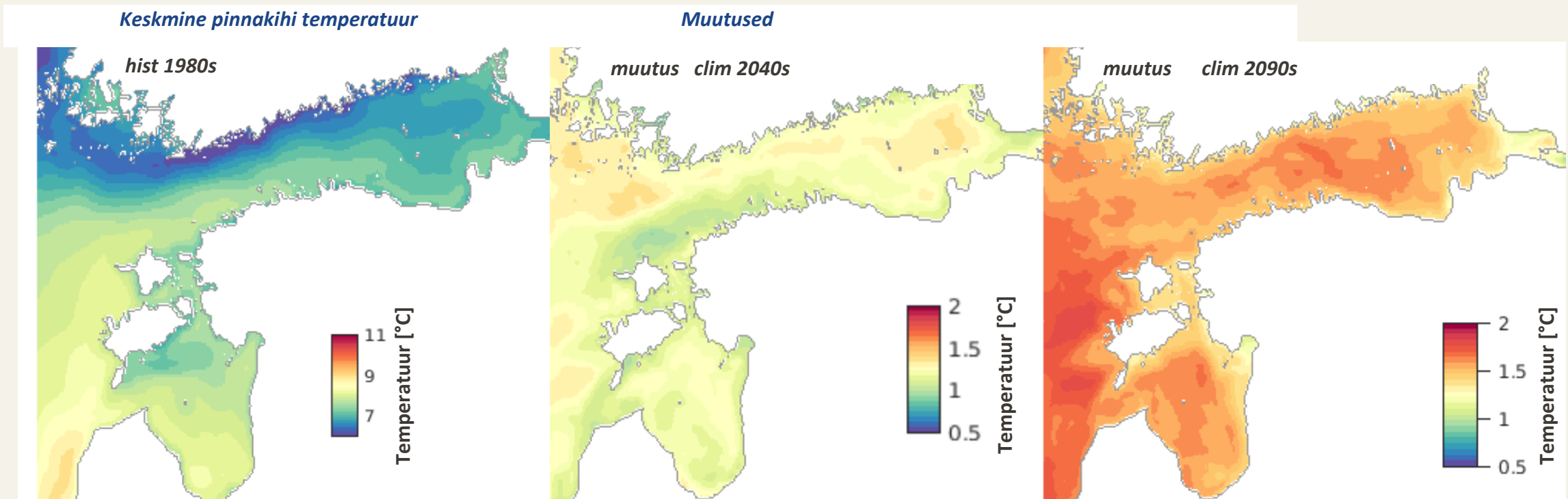
hist 1980s: 1980-1989 referents period
clim 2040s: 2040-2049 ülemineku period
clim 2090s: 2090-2099 kohanenud period

* praeguste hinnangute järgi kõige realsem tulevik (Burges et al, 2020) + kokkulepped

Temperatuur - pinnakiht

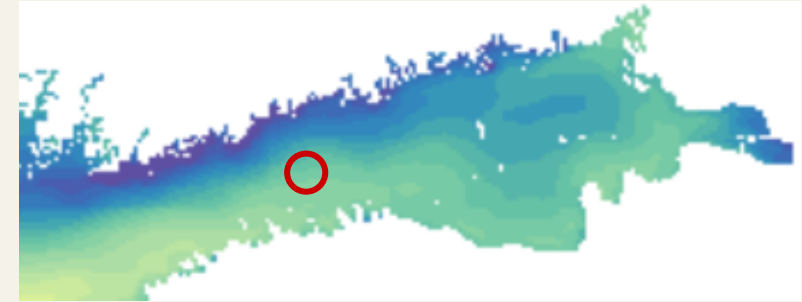
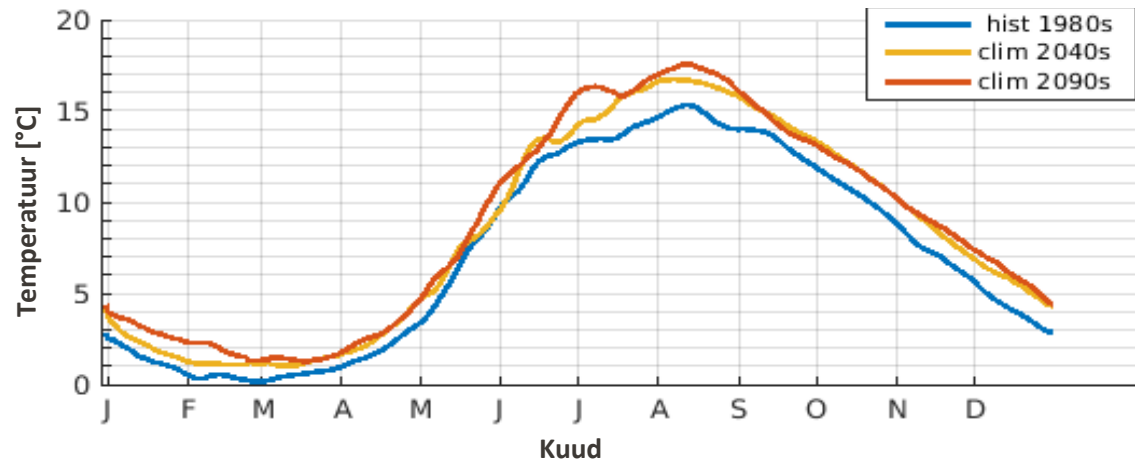
- Pinnakihiis tõuseb temperatuur keskmiselt sajandi keskpaigaks ca +1.2 °C
sajandi lõpuks ca +1.7 °C
- Regionaalsed muutused

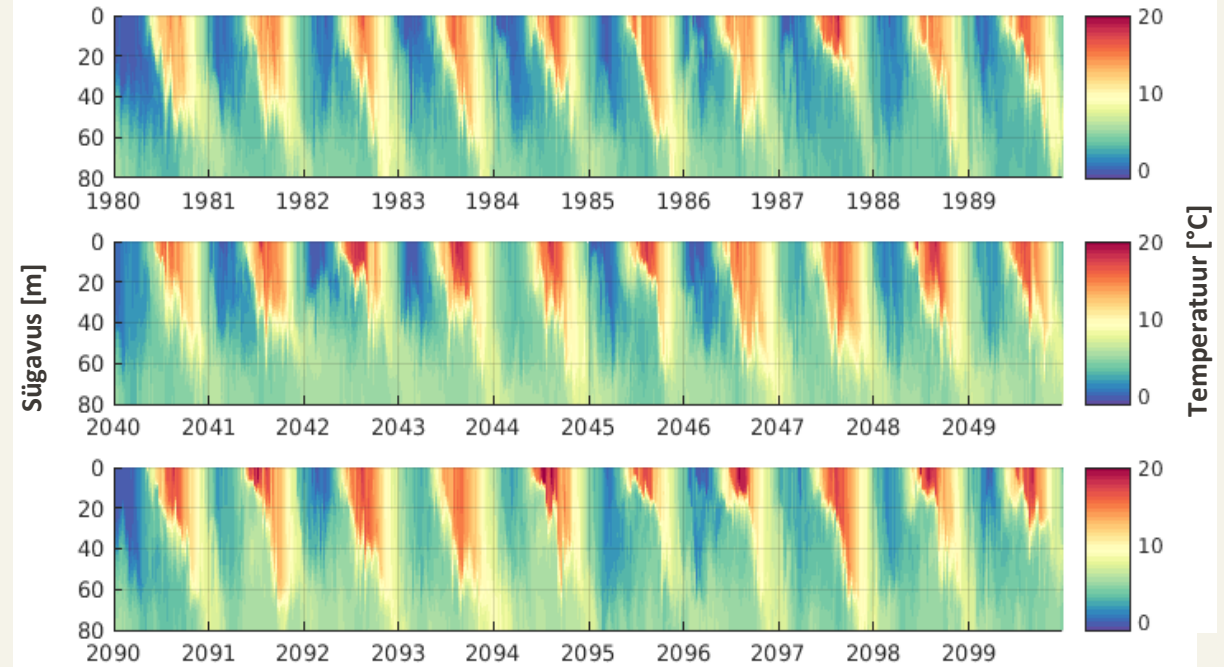
Temperatuuri sempoonsus

- Temperatuur tõuseb kogu aastalõikes
- Pinnakihis tõuseb temperatuur talvel +1...2 °C suvel +2..3 °C

Temperatuuri sempoonsus

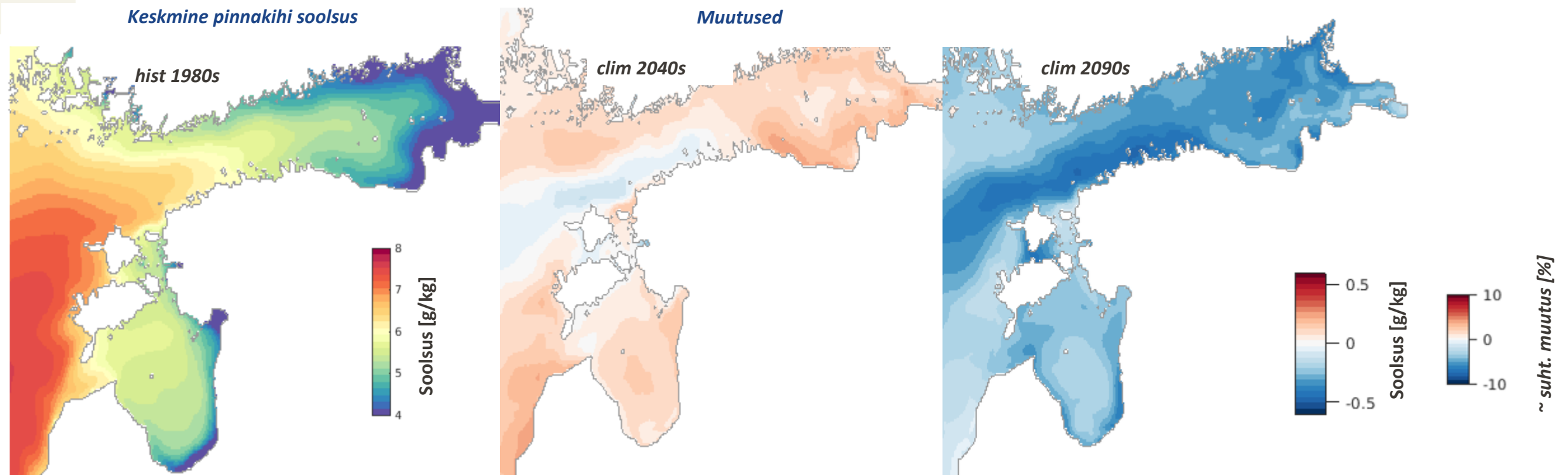

Temperatuuri aeg-sügavus aegread, Soome lahe keskosas

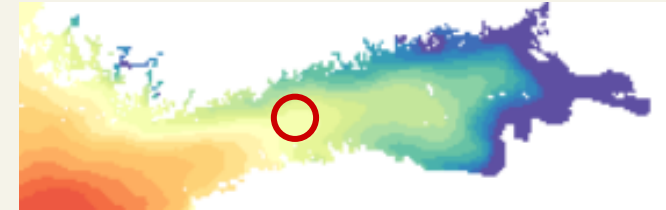
Soolsus - pinnakiht

- Sajandi keskel -erimärgilised muutused / vähenevad kontrastid lahe ida-lääne osade vahel
- Sajandi lõpus pinnakiht üle kogu regiooni magedam

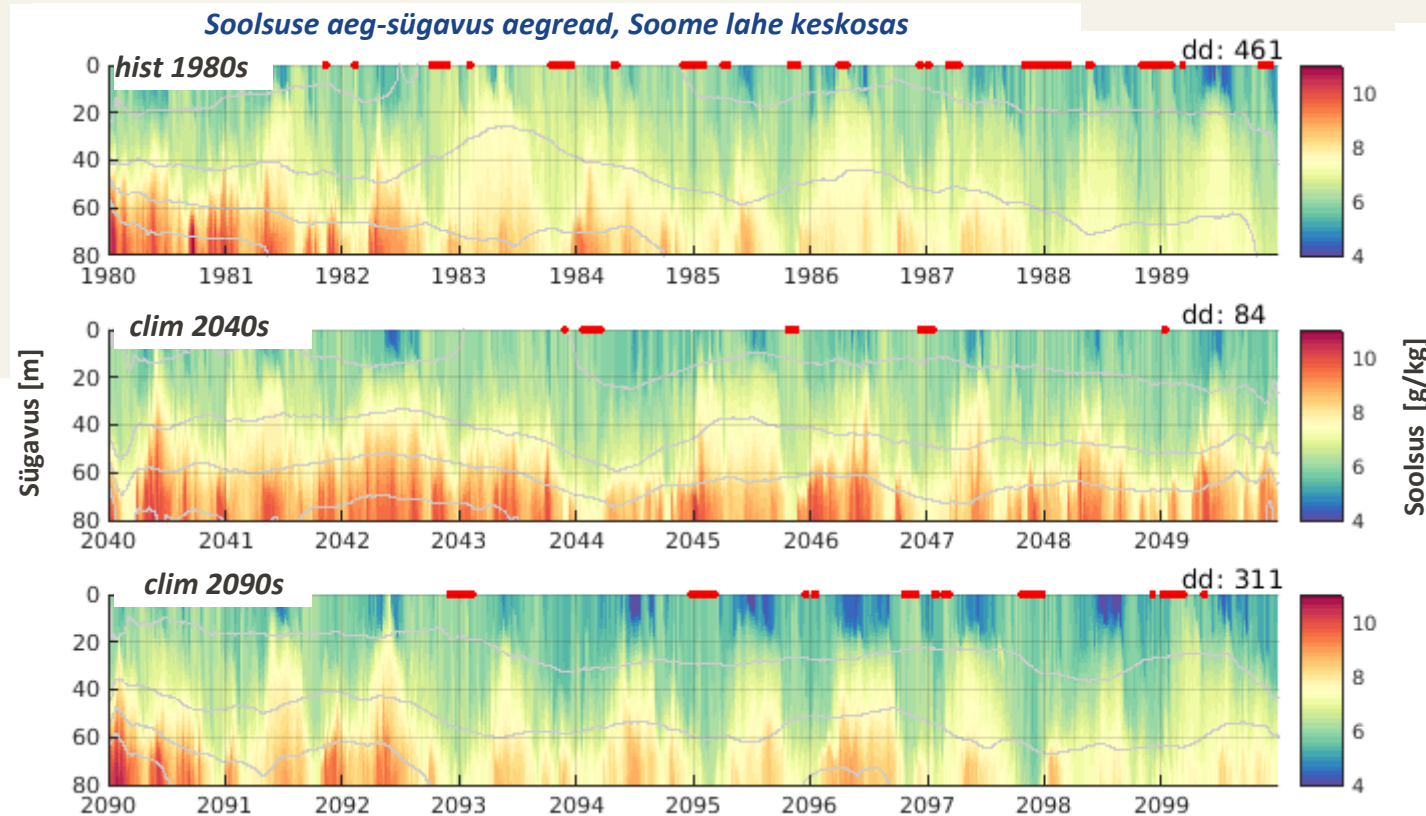
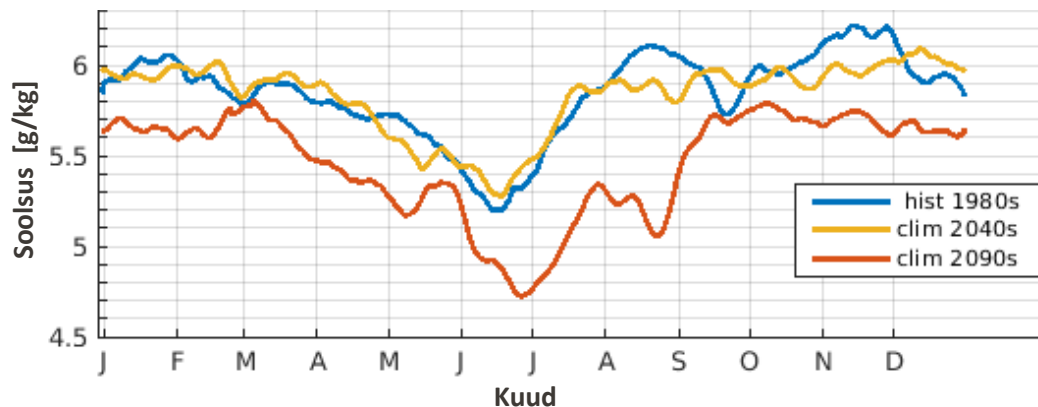

Soolsuse sempoonsus

- Pinnakihis muutub soolsus ~ 0.5 ühikut magedamaks
- pikaajalisi tendentse mõjutavad sempoonsed soolaste veemasside sissevoolud Soome lahte ning sporaadiliste suurte Läänemere sissevoolude dünaamika muutused

Soolsuse sempoonsus

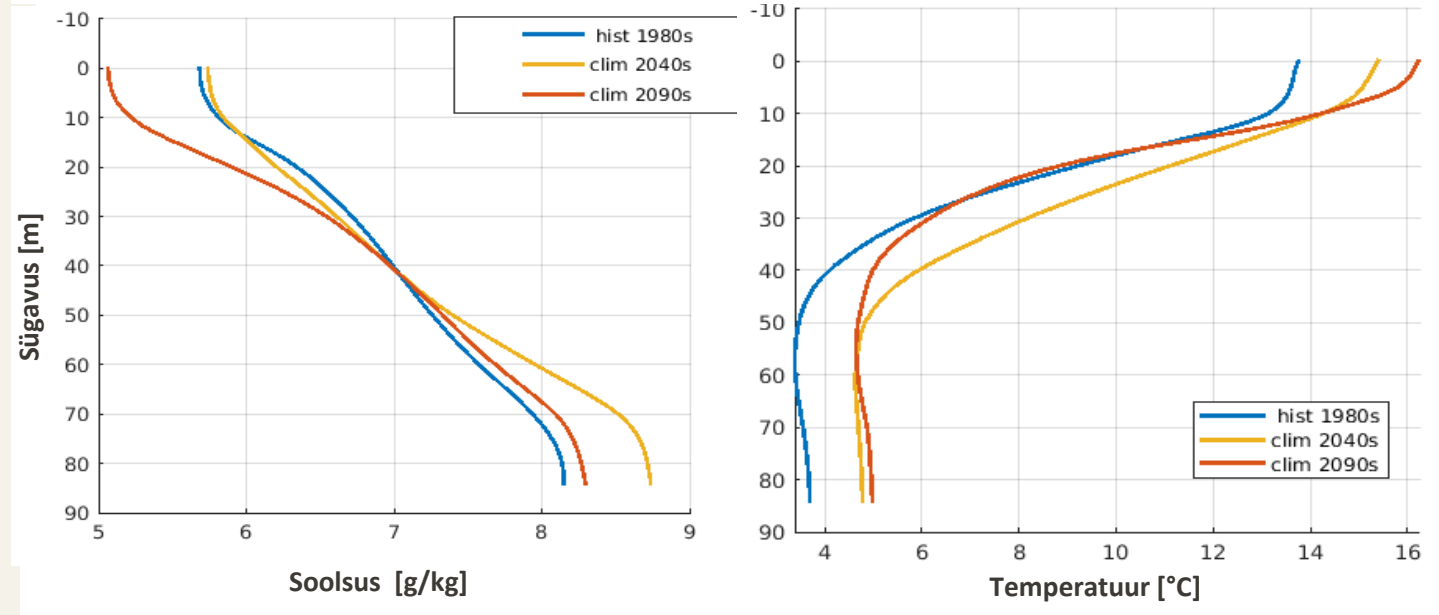
Kihistumine

- Soolsuse kihistumise muutused suuremad kui soolsuse muutused
- Temperatuuri kihistumine suureneb suvel ja hilissügisel
- Päevi aastas kus tiheduse kihistumist ei ole (põhja- pinna vahe $< 1 \text{ kg/m}^3$)

hist 1980s: 46 päeva
 clim 2040s: 8 päeva
 clim 2090s: 31 päeva

(eelmine slaid)

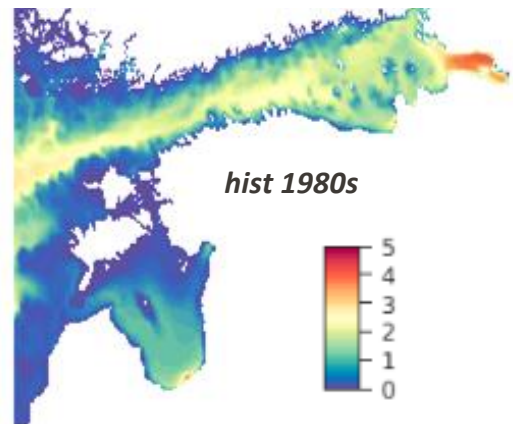
Juuli kuu keskmised soolsuse ja temperatuuri profiilid Soome lahes

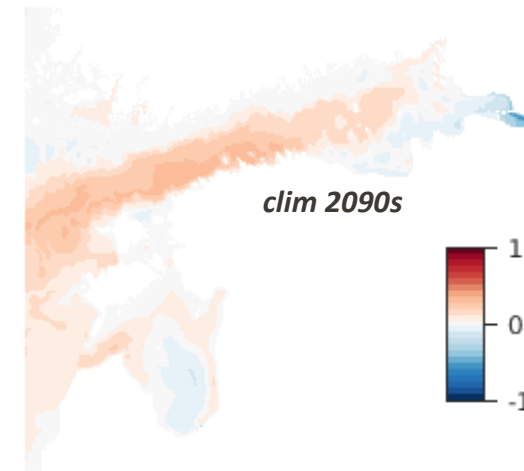
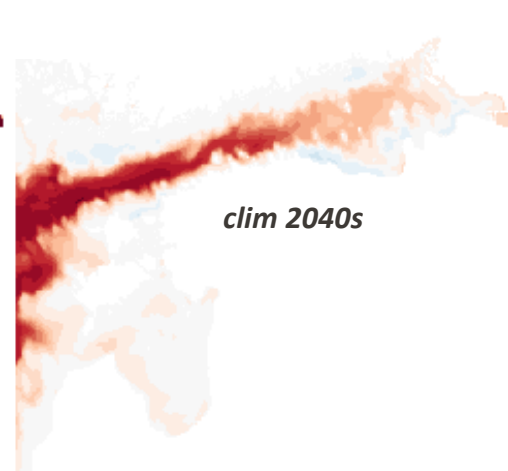
Kihistumine

- Soolsuse kihistumine tugevneb avamerel
- Termiline kihistumine tugevneb sajandi lõpus ranikumeres

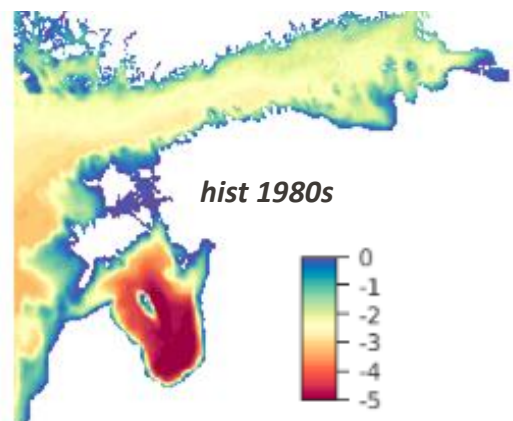
Keskmine soolsuse erinevus põhja ja pinna vahel

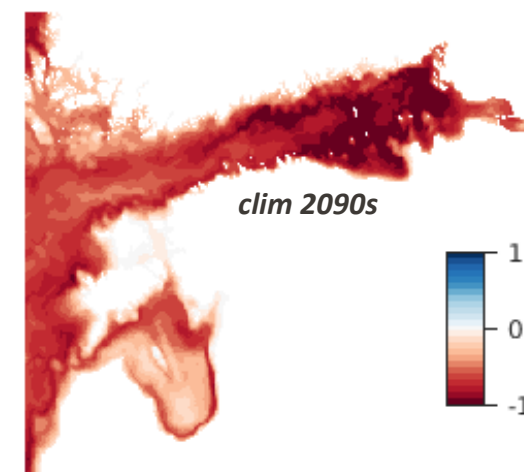
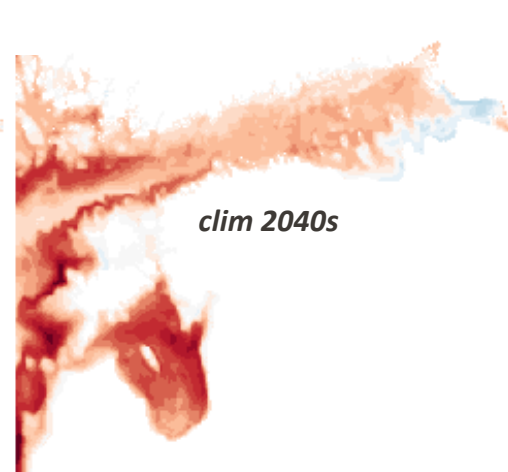
Muutused

Keskmine temperatuuri erinevus põhja ja pinna vahel

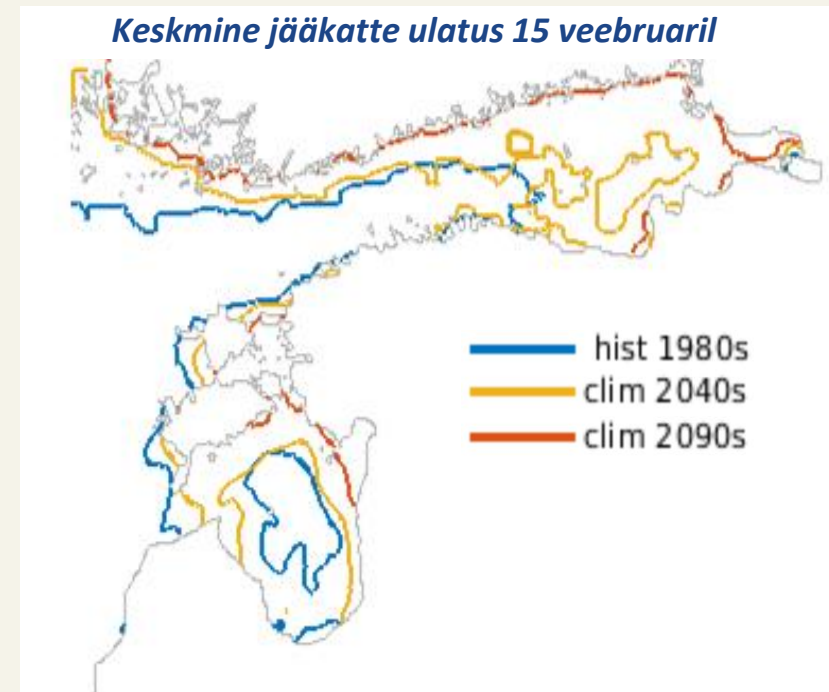
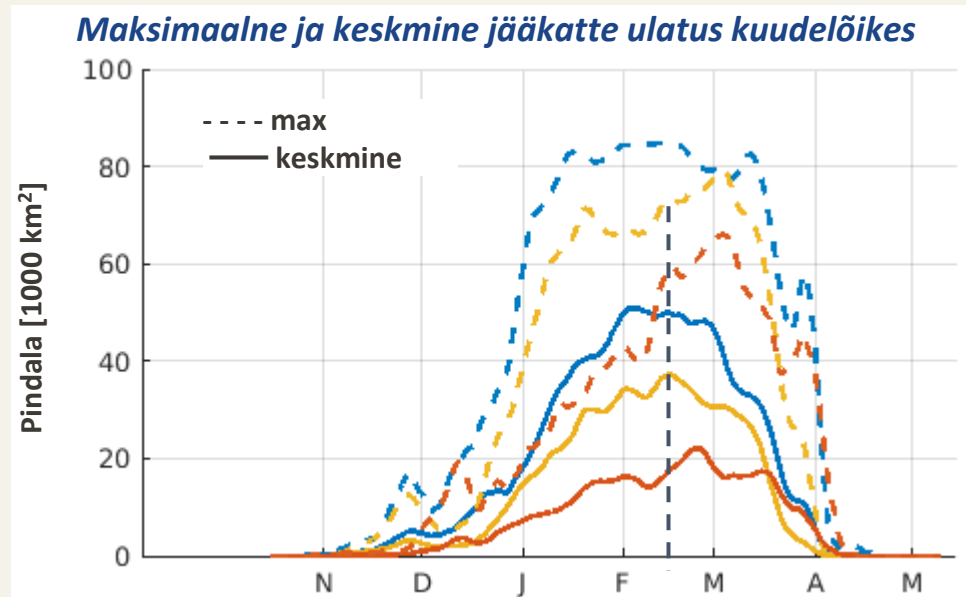
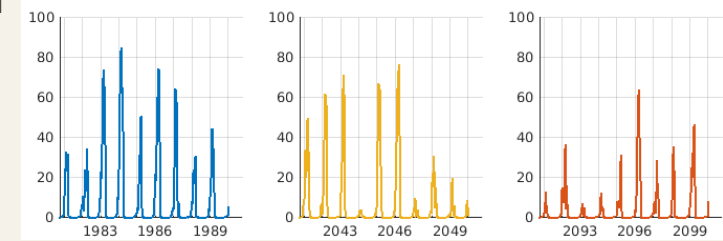

Muutused

Jää katvus - pindala

- jää max ulatus hilineb; pikem kasvu, lühem lagunemise periood
- Väinamärest, Pärnust ja Kunda lahest tõenäoliselt jää ei kao.
- Paldiski saab tõenäoliselt tõesti püsivalt jäävabaks
- Jää ei kao meie laiuskraadidelt ära - kuid/ent/või NING endiselt peab arvestama

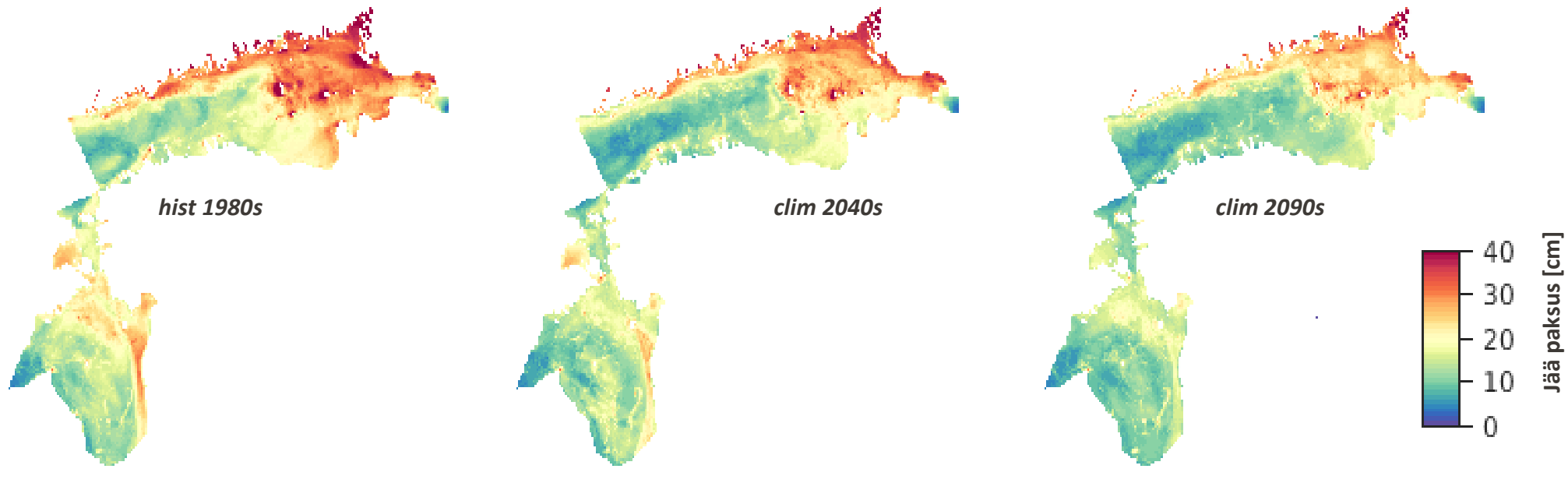

Jää paksus

- Talvised jää paksused vähenevad ~30-50%
- Ka sajandi lõpus tuleks arvestada 20 cm jääga

Maksimaalne jää paksus perioodil

Muutused

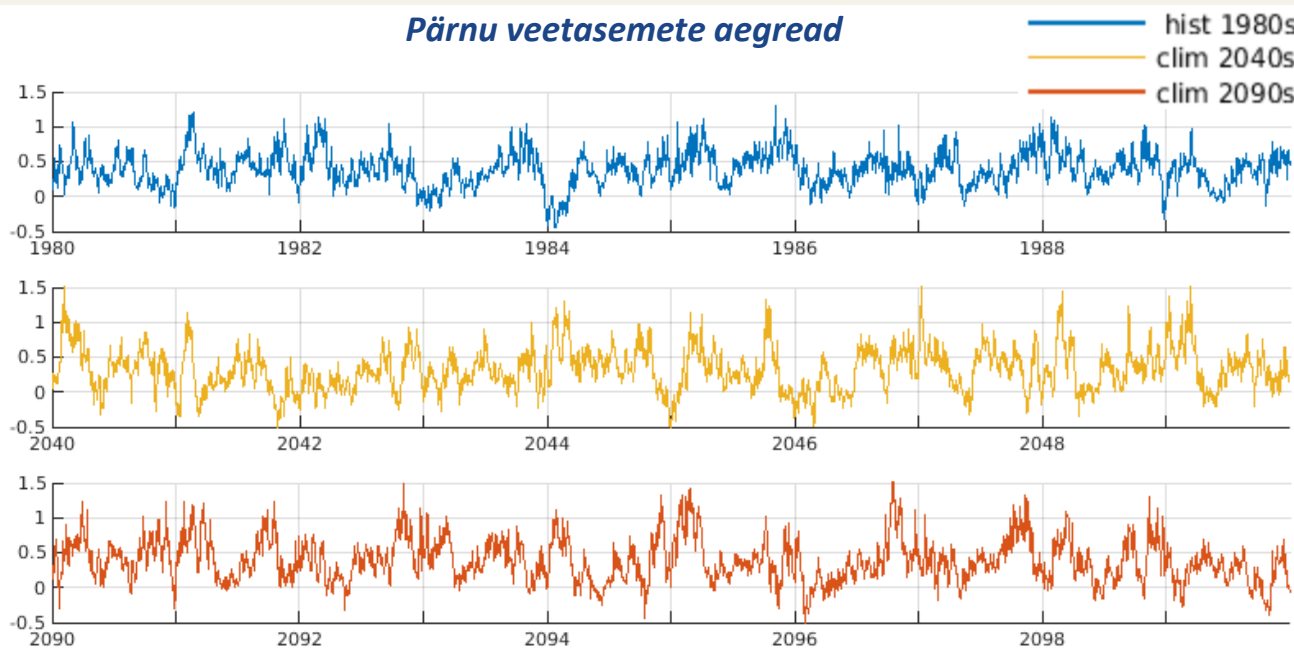

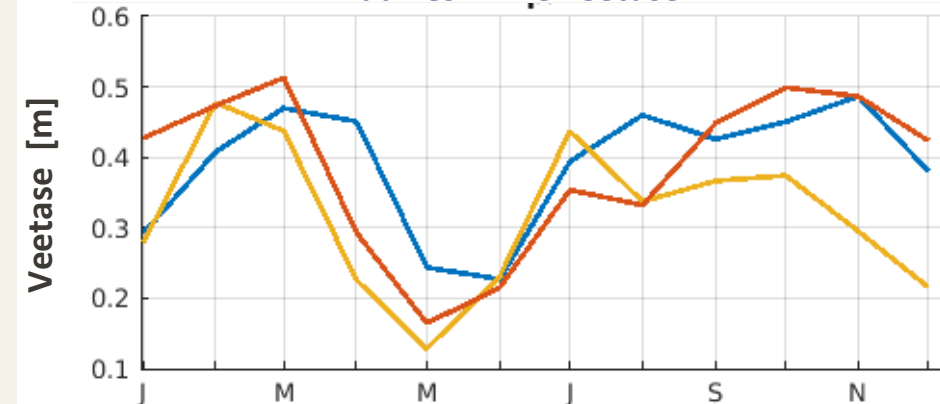
Veetase

- Looduslik muutlikus (ümbert tausta veetaseme) domineerib
- Nihked sempoonsuses - varasem kevadpagu,
- muutlikud sügistormid
- veetaseme trendi määramatus suur (*maa tõus vs glob.*)

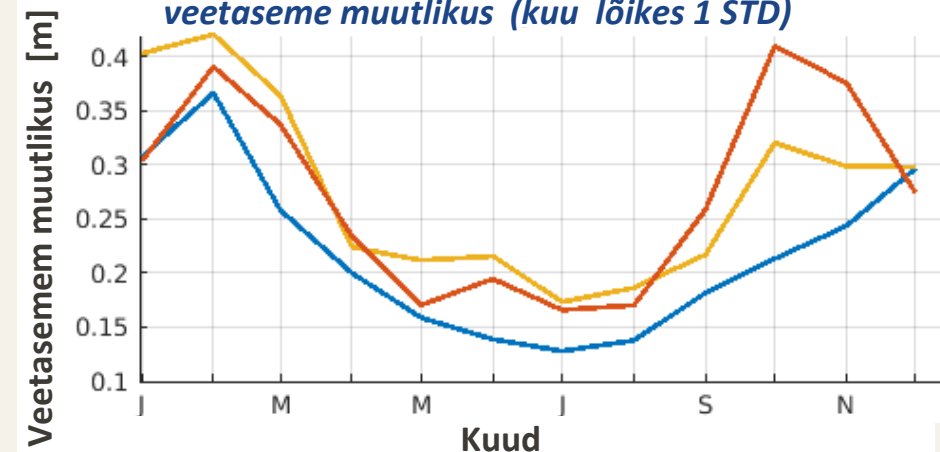
Pärnu veetasemete aegread

kuu keskmine veetase

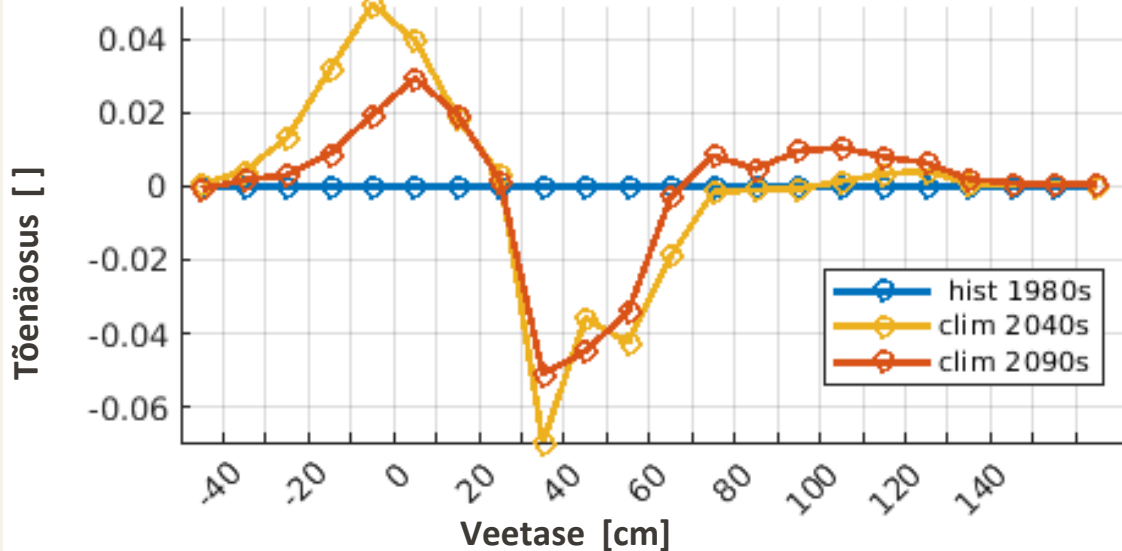
veetaseme muutlikus (kuu lõikes 1 STD)

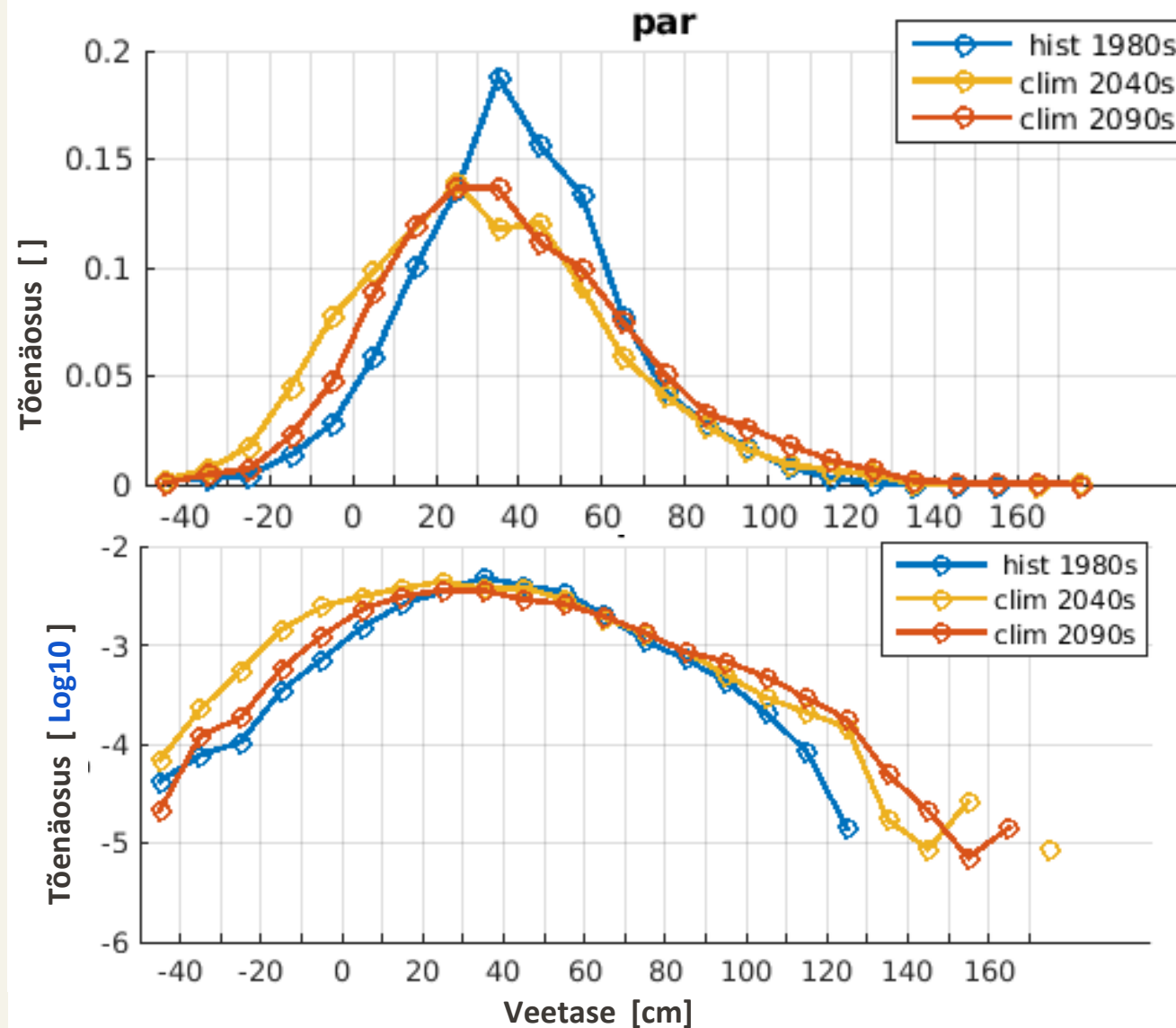
Pärnu päevakeskmise veetaseme jaotuskõverad

- sagenevad madalveed ja suurveed
- sajandi keskpaigas sagenevad madalveed

Tõenäosusjaotuste võrdlus hist 1980s perioodiga

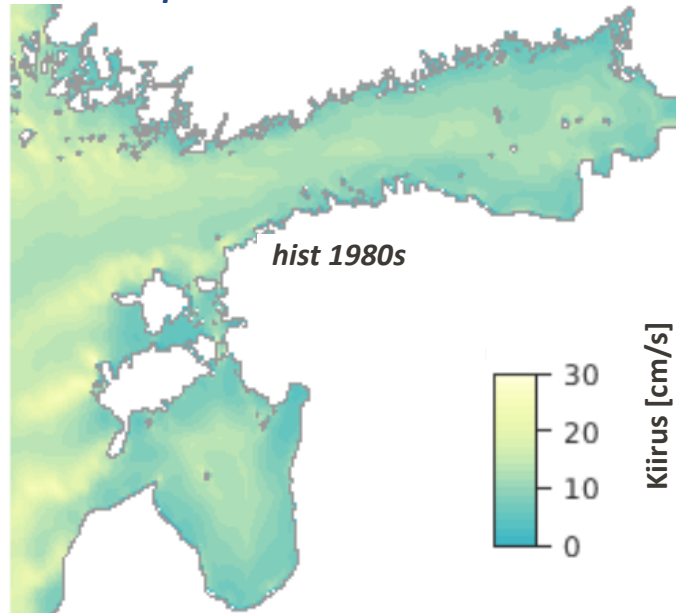
Pärnu veetasemete vahemike esinemise tõenäosus kõverad

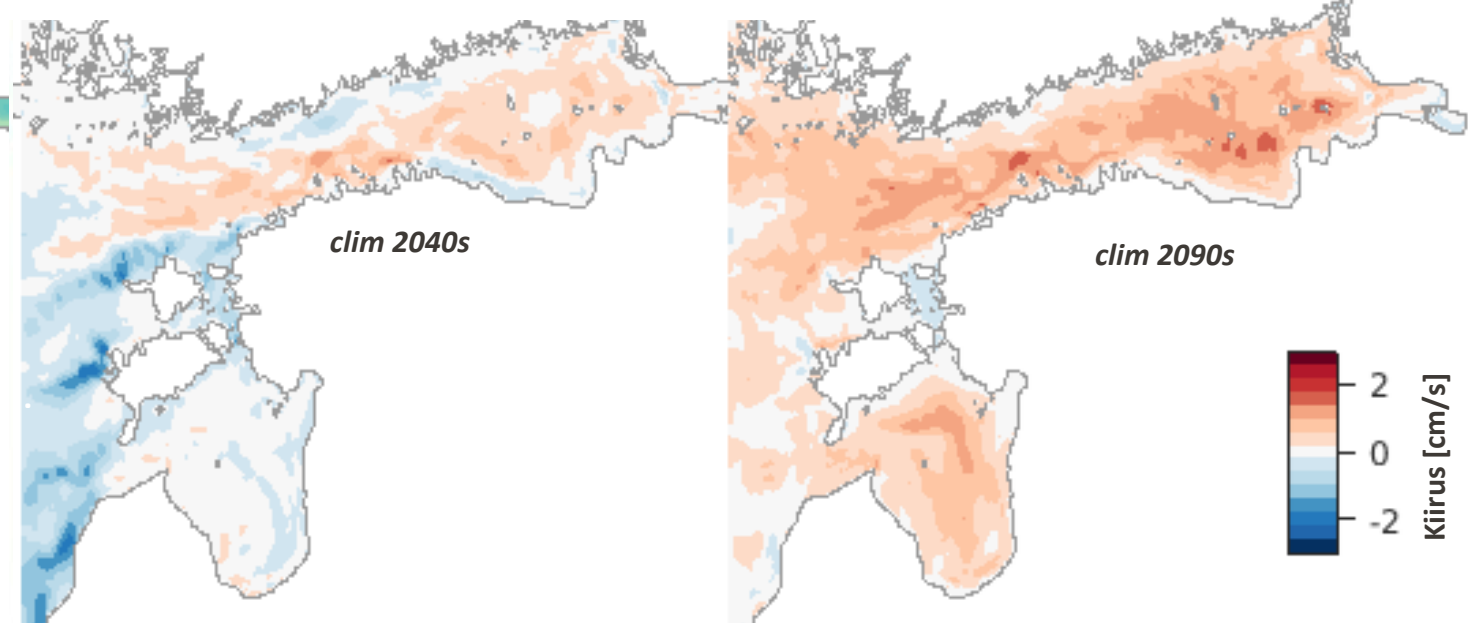
Hoovuse kiirus

- Keskmise kiirusväli 10 ... 20 cm/s
- Regionaalsed muutused sajandi keskel ja lõpus $\pm 2 \dots 4$ cm/s (<10%)

Keskmine pinnakihi hoovuste kiirus

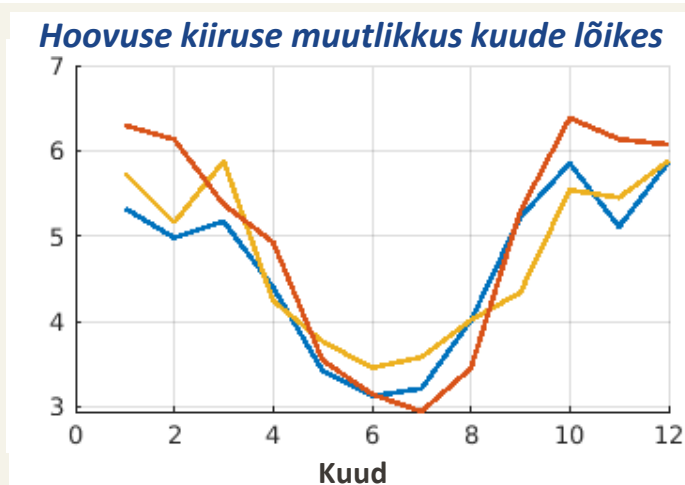
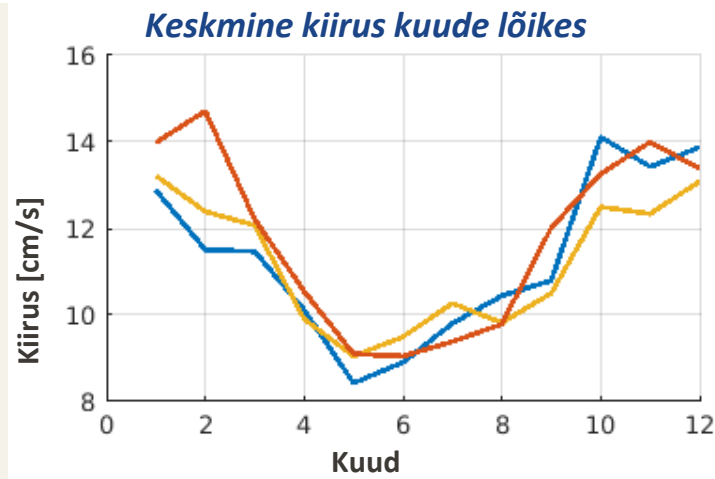
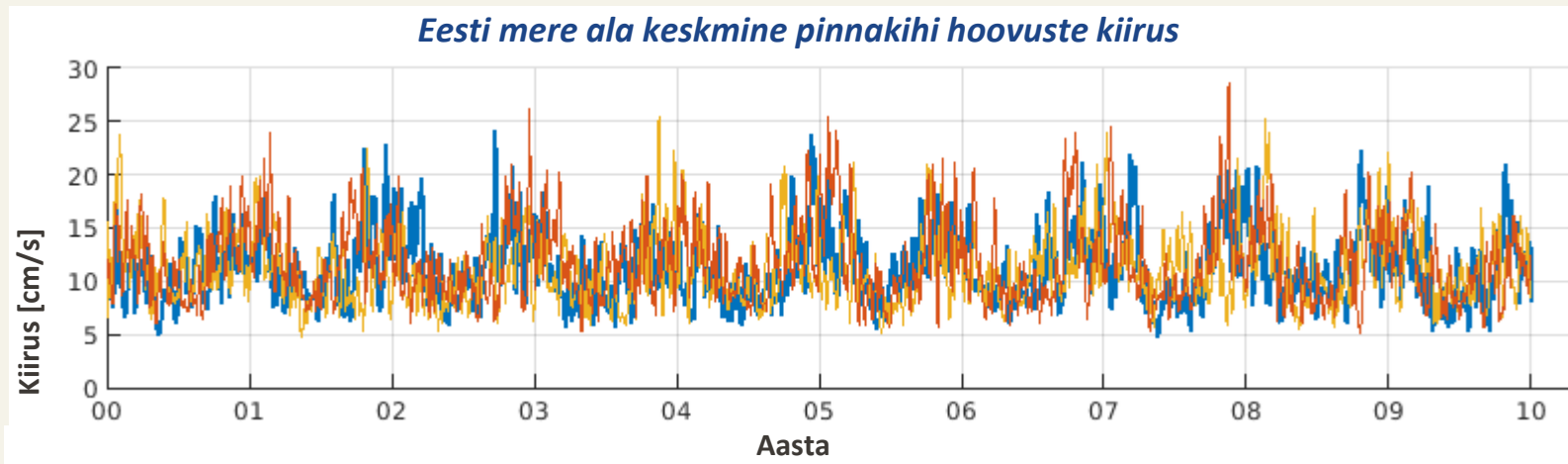
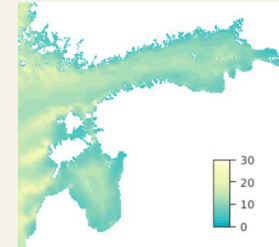

Muutused

Hoovuse kiirus

- hoovused muutlikud nagu ilm, trende ei ole märgata
- Sessoonsed kiirused suuremad Jan, Veb (>10% !)
- Hoovuste muutlikkus suurem Sept-Mar (~20%)

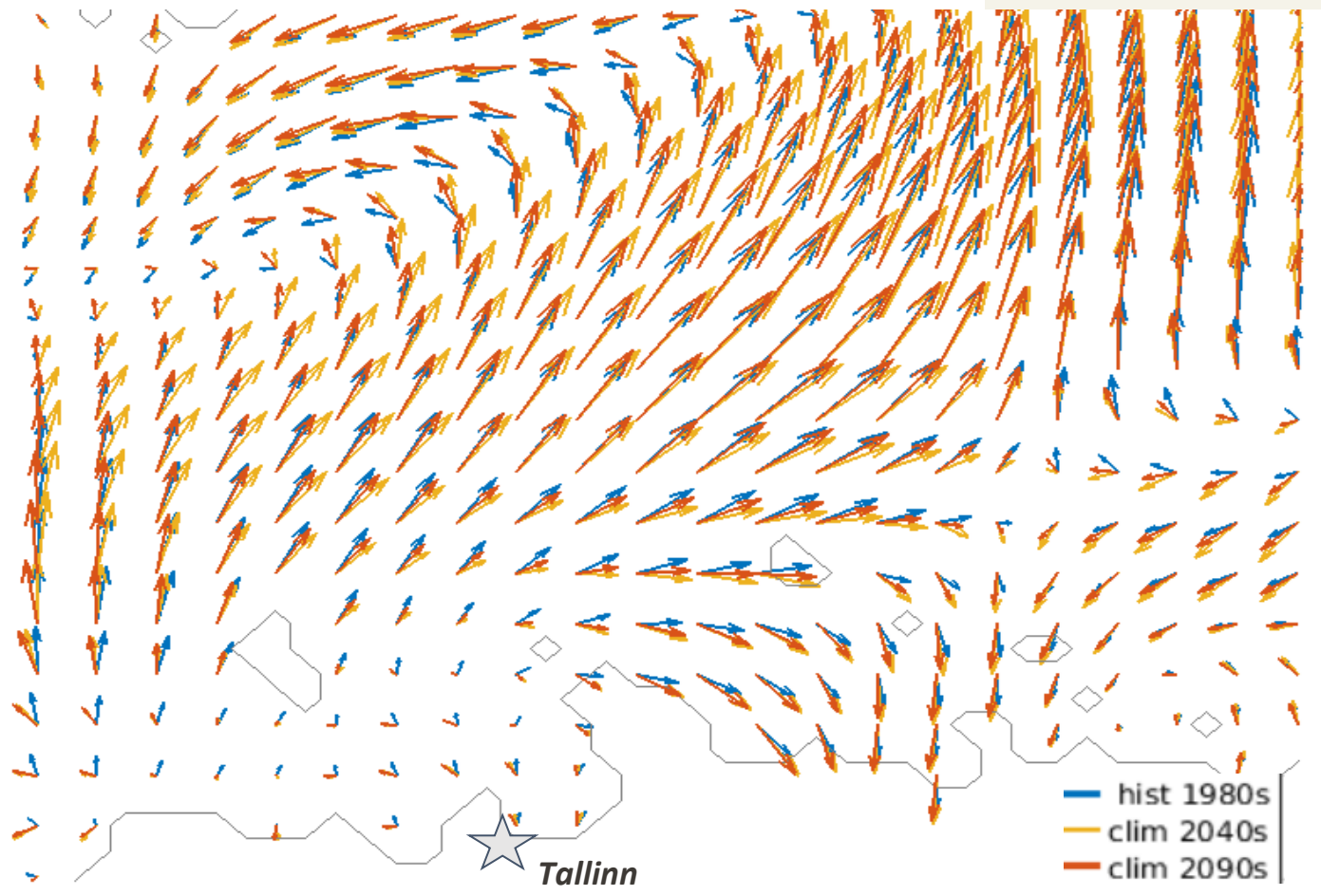

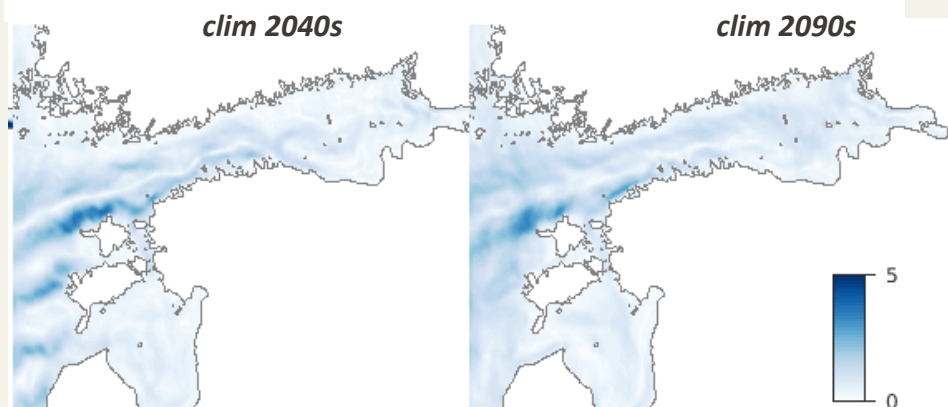
Hoovuste suund

- Pinnakihi hoovuste struktuur säilib
- Hoovused pöörduvad valdaval lääne suunda / muutused ei ole suured
- Muutused suuremad kaldalähedal kui avamerel

Pinnakihi hoovusväli, Soome lahe avaosas

Keskmise hoovusvektori muutus

Ülemineku kliima(d)

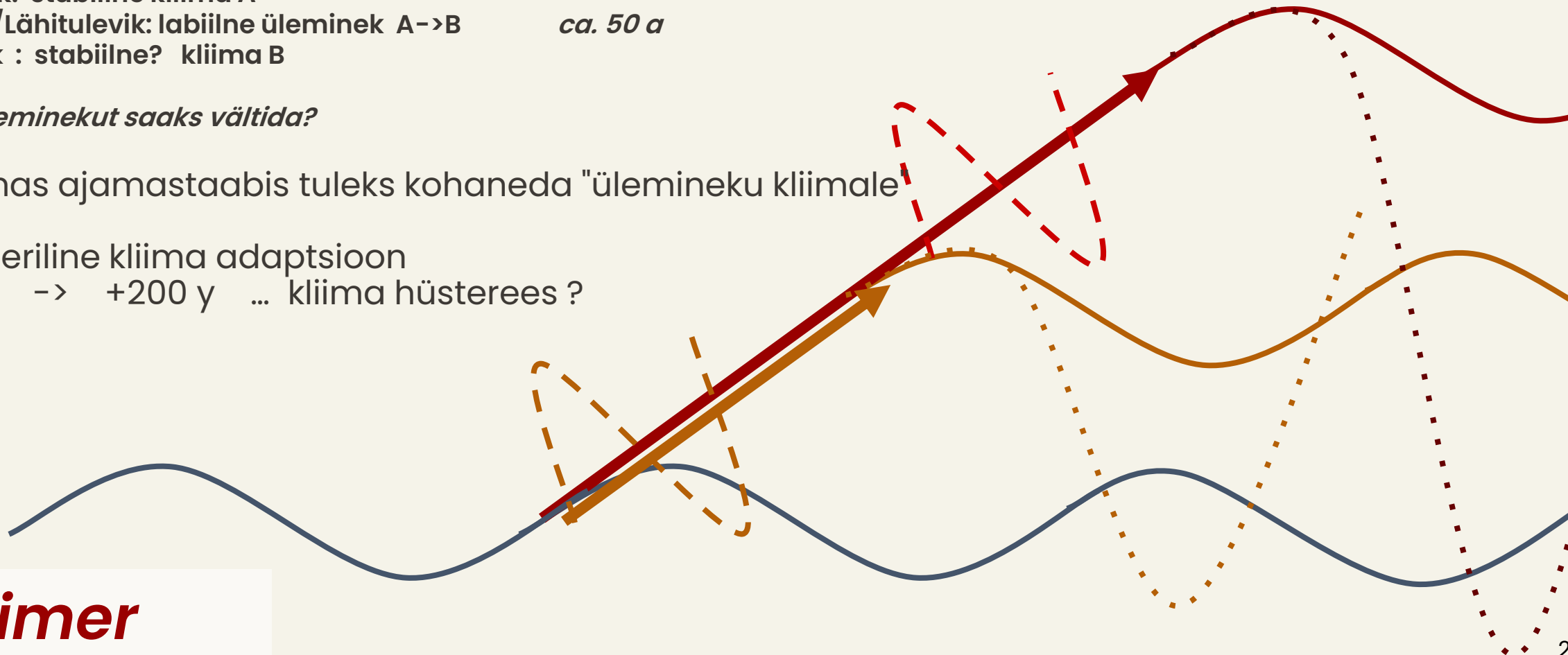
Minevik: stabiilne kliima A

Olevik/Lähitulevik: labiilne üleminek A->B *ca. 50 a*

Tulevik : stabiilne? kliima B

Kas üleminekut saaks vältida?

- Lühemas ajamastaabis tuleks kohaneda "ülemineku kliimale"
- Hüsteeriline kliima adaptatsioon
-> +200 y ... kliima hüsterrees ?

Disclaimer

Käesoleva ettekande sisu on esialgne ja võib muutuda. Palume arvestada, et esitatud on esmased analüüsid ja need on mõeldud aruteluks.